

ENGELLİ ÖĞRENCİYE DESTEK EL KİTABI

ÖNSÖZ

Engelli bireyin eğitimin her alanında faydalanma olanağı sağlanması, meslek edinmeleri, kendi yaşamını sürdürecekt yeterlilik kazandırılması bu kişilere yapılabilecek en önemli hizmet olacaktır. Bunun için de üniversitelerde istedikleri alanda eğitim almaları gerekmektedir. Üniversitelerin uygun eğitim koşulları sağlaması için de erişilebilir olması, eğitimcilerin ve öğrencilerin engelli konusunda bilinç geliştirmesi ile ayrımcılıktan uzak entegre bir yaşam sağlanmış olacaktır.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesine göre, Engelliğe dayalı ayrımcılık; siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alandaki tüm insan hak ve temel özgürlüklerinin diğerleri ile eşit bir şekilde kullanılması veya bunlardan yararlanılması imkânını ortadan kaldıran veya bunu engelleyen her türlü ayrımın, dışlamanın veya kısıtlamanın engelliye dayalı olarak yapılmasıdır. TCK 122. maddeye göre de bu ayrımcılık bir suç olarak belirlenmiştir.

Bunun için üniversitemizin tüm birimlerinde (fakülte/yüksekokul/meslek yüksekokulu, idari birimler) her türlü ayrımcılığın kaldırılacağı, entegre eğitim fırsatları

sağlayacak eğitim ortamı düzenleyecek önlemleri almayı planlamaktayız. Üniversitemizdeki başlıca amacımız, eğitim gören engelli öğrencilerimize daha rahat eğitim ve öğretim olanağı verecek düzenlemelerin yapılmasını ve üniversitemizin engelli öğrenciler tarafından tercih edilen bir kurum haline getirilmesini sağlamaktır. Engelli öğrencilerin üniversitemizde eğitimlerinde sağlanacak erişilebilirlik ile birlikte kurumsal olarak prestijimiz artacak ve engellilerle entegre eğitimle uluslararası standartlara sahip bir kurum haline gelinecektir.

Engelli öğrenciler üniversitede eğitim görmelerinde erişilebilirlik esaslarında temel istekleri olan, karar mekanizmalarına dahil edilme, ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik, izolasyonla mücadele ve entegrasyon, erişilebilirlik/ulaşılabilirlik ve engelsiz üniversite, bireysel farklılıklara saygı gösterilmesi konularında bilinçli hareket edilecektir.

Üniversitemizde bahsedilen hizmetlerin amacına uygun yapılabilmesi için tüm birimlerde (fakülte/yüksekokul/meslek yüksekokulu) hizmet veren üniversite personellerimizin engelli öğrencilerle entegre yaşama destek vermesi gerekmektedir. Engelli öğrencilerin eğitimleri ile ilgili tüm ayrıntıları ile engelli öğrencilere

hizmet veren birimler ve birimlerin görevleri kitabın içinde bulabilecek şekilde konular hazırlanmaya çalışılmıştır. Hedefimiz engelli öğrencisine sahip çıkan, ayrımcılıktan uzak, entegre eğitim veren saygın bir üniversite olmaktır.

1.ENGELLİLİK KAVRAMI

Özürlü; "normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar" olarak tanımlanmıştır. Bireyin fiziksel işlevlerindeki bozukluk ve bunların hareket yeteneğinde yarattığı eksiklik ve güçlük, onu toplumun diğer bireylerinden farklı kılar. Bu farklılık engellilerin yaşadığı ayrımcılığın da asıl nedenidir. Bilindiği gibi her türlü ayrımcılığın temelinde farklı olmak, yani, "alışılmamış özelliklere" sahip olmak vardır. Fiziksel işlevlerdeki bozukluklar ve bunların hareket yeteneği üzerinde yarattığı sınırlamalar bireyi toplumdan uzaklaştırır (Özürlüler ve Yaşam, 2010).

“Engellilik”, “özürlülük”, “sakatlık” kavramları, bu kavramlar arasındaki farklar ve dünyadaki dağılımı, sıklıkla karşılaşılan başlıklardır. Söz konusu kavramlar arasındaki

farkların günlük yaşamda değeri yoktur. Çünkü önemli olan, bireylerin engellilik durumunu tanımlayan kavramlar değil, engelli bireylerin toplumdaki diğer bireylere göre farklı hizmet gereksinimlerinin olduğunun bilinmesidir (Şahin, 2004, s.40). Dünya Sağlık Örgütü* (WHO), özürlülük/engellilik kavramı hakkında hastalık sonuçlarına dayanan, sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflama yapmıştır:

Yetersizlik (Impairment): Sağlık bakımından ‘eksiklik / yetersizlik’, psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliğin olmasıdır.

Özürlülük (Disability): ‘Özürlülük / sakatlık’, bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumudur.

Engellilik (Handicap): ‘Engellilik’, bir eksiklik veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder.

Ülkemizde, Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 3(a) maddesinde ise özürlü: "...doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi" tanımlamaktadır (Özürlüler ve Bazı, 2005).

2003 yılının son aylarında Özürlüler şurası'nın kararları doğrultusunda yapılan araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de özürlülük oranı % 12.29'dur ve nüfusun 8.431.937'sini oluşturmaktadır.

2. ENGELSİZ ÜNİVERSİTE

Gelişmiş ülkelerin hemen hemen tüm üniversiteleri, 1990'lı yıllardan itibaren engellilere sundukları olanaklar ile eğitim almalarını kolaylaştırdıklarını web siteleri aracılığı ile duyurmakta, engelli öğrenci adaylarını üniversite eğitimi konusunda cesaretlendirmektedirler. Bu üniversiteler, engelli öğrenciler için yardımcı donanım ve bilgisayar teknolojilerini sağlayarak kendilerine güvenlerini ve bağımsızlıklarını

kazandırmak yanında, üniversite yönetim hiyerarşisinde ilgili birim ve personelle “engelli destek merkezleri”, “engelli öğrenci hizmetleri” kurarak, eğitimlerini kolaylaştırmayı da hedeflemişlerdir. Bu birimler tarafından sağlanan hizmetler, engelli öğrencilerin, diğer öğrencilerle akademik ortamda rekabet edebilmesine de olanak sağlamaktadır (Subaşıoğlu,2008)

Ülkemizde ise, 2005 yılında yürürlüğe giren, Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 15. Maddesinde (Kanun No: 5378 Kabul Tarihi: 01.07.2005), üniversitelerde, özürlü üniversite öğrencilerinin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için araç-gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, özörlönlere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının hazırlanmasının temini gibi konularda çalışma yapmak üzere “Özürlönlöler Danışma ve Koordinasyon Merkezi” kurulması, gereklilik olarak yer almıştır. Anılan yasanın ardından, Yükseköğretim Kurumları Özürlönlöler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği hazırlanmış, 20 Haziran 2006 tarih ve 26204 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı, “...yükseköğrenim gören özörlönlö öğrencilerin, öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli tedbirleri almak ve

bu yönde düzenlemeler yapmak üzere, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı bünyesinde kurulan Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Birimi ile Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi ve üniversiteler bünyesinde oluşturulacak özürlülerle ilgili birimlerin çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir”. Yasanın 8. maddesi “Yükseköğretim kurumları tarafından bir rektör yardımcısı sorumluluğunda, özürlü öğrencilerin akademik, idari, fiziksel, psikolojik, barınma ve sosyal alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanması için yapılması gerekenleri belirleyip, yapılacak çalışmaları planlamak, uygulamak, geliştirmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirmek üzere, mediko-sosyal sağlık, kültür ve spor işleri daire başkanlığına bağlı özürlü öğrenciler birimi oluşturulur...” hükmü ile ilgilidir (Yükseköğretim, 2006).

Günümüzde daha fazla sayıda engelli birey, toplumsal ve mesleki alanlarda başkalarıyla etkileşime girmektedir. Engelli kimi bireylerin iletişim kurma güçlükleri vardır ve bu güçlükler gerek kendilerinde gerekse iletişim kurmaya çalıştıkları kişilerde sorun oluşturabilmektedir. Engelli insanlarla engelli olmayanlar arasındaki etkileşimin verimli gerçekleştirilmesini sağlamak üzere geliştirilmiş ve yaygın

olarak kabul edilmiş birtakım kurallar vardır. Bu kurallara salt kütüphanecilerin değil, toplumun tüm bireylerinin engellilerle iletişimde özen göstermesi önemlidir. Örneğin;

1. Doğrudan engelli kişiye hitap edin; ona yardım için yanında bulunabilecek herhangi bir yardımcıya veya başka birine değil.
2. Bağırmanın veya konuşmanızı abartılı biçimde yavaşlatmayın.
3. Karşınızdaki sizi anlamamışsa mümkün olduğu kadar net biçimde yeniden anlatın. Bu da işe yaramıyorsa yazı yolunu deneyin.
4. Engelli yetişkinlere sanki bir çocukla konuşuyormuşsunuz gibi hitap etmeyin. Örneğin başlarını okşama gibi güçsüzlük ima edecek hareketlerle bulunmayın.
5. Karşınızdaki kişinin ne dediğini anlayamıyorsanız sabırlı olun ve tekrarlamasını bekleyin. Araya girip onun sözlerini onun adına tamamlamayın.
6. Karşınızdakini sanki anlıyormuş gibi davranmayın, ne demişlerse ve siz ne anlamışsanız bunu tekrarlayın ve doğru olup olmadığını sorun.
7. Görme engeli olan insanlarla konuşurken “neyi kastettiğimi görüyor musun” veya tekerlekli

sandalyedeki birine “şimdi hemen koşup bir yere yetişmem gerekir” türü ifadeler kullanmaktan çekinmeyin. Buna karşılık, örneğin “aksak”, “sakatlanmış”, “...’dan muzdarip”, “...kurbanı” veya “tekerlekli sandalyeye bağımlı” gibi olumsuz ifadeleri, ‘topal’ veya ‘eksik’ gibi deyimleri kullanmaktan kaçının. “Tekerlekli sandalye kullanıyor”, “kas sorunu var” veya “duyamıyor” gibi, gerçekleri yansıtan basit ifadelerle yetinin.

8. Bir kişiye engeli/özü hakkında soru sorarken nazik olun.
9. Engelli bir kişinin yardıma ihtiyacı olduğu şeklinde bir izleniminiz varsa, hemen harekete geçmeden önce bu kişiye yardıma ihtiyacı olup olmadığını sorun.
10. Kendisinden izin almadan, engelli bir kişinin tekerlekli sandalyesine, bastonuna vb. dokunmayın. Bunlar, söz konusu kişilerin kendi özel araçlarıdır.
11. Sağır veya işitme güçlüğü olan bir kişinin size bakmasını istiyorsanız yavaşça koluna dokunabilir veya el sallayabilirsiniz.
12. Kör veya ciddi düzeyde görme engelli bir kişiyle konuşacaksanız önce kendinizi tanıttin. Bu kişiye rehberlik etmek veya yönlendirmek gibi bir

durumunuz varsa yön ve mesafeler konusunda net şeyler söyleyin; merdiven, zemin veya döşemede değişen yerler vb. konusunda gerekli uyarılarda bulunun (Sağiroğlu, 2008).

4. BİRİM SORUMLULARINA DÜŞEN GÖREVLER

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı 20 Haziran 2006 tarih ve 26204 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği”ni çıkarmıştır. Yönetmeliğin 8. maddesi gereğince her üniversitede “Yükseköğretim kurumları özürli öğrenci birimini kurmasına yönelik çalışmaların başlatılması istenmiştir. Bizim Üniversitemizde de engelli öğrencilerin sorunlarını paylaşmak ve saptanan problemleri çözümlmek için Üniversitemizde 2007 yılında “Kocaeli Üniversitesi Engelliler Araştırma ve Uygulama Birimi” kurulmuştur. Bu birim Sağlık Kültür Spor daire Başkanlığı bünyesinde kurulan “Engelli Öğrenci Koordinatörlüğü” ile birlikte yürütülmektedir.

03.01.2013 tarih ve 28517 sayılı Resmi Gazete’de yayınlarak yürürlüğe girmiş olan yeni düzenlemeye göre;

Yükseköğretim kurumları tarafından eğitim öğretim işlerinden sorumlu bir rektör yardımcısı başkanlığında ve sorumluluğunda, engelliler alanında uzmanlaşmış veya özel eğitim alanına yakın alanda uzmanlaşmış koordinatör öğretim elemanları veya yardımcıları ile ilgili daire başkanlıkları, fakülte, yüksekokullar ve enstitülerin görevlendireceği yönetici veya akademik kişilerden seçilmiş temsilcilerden oluşan, özürü öğrencilerin idari, fiziksel, barınma ihtiyaçları ile sosyal ve akademik alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanması için yapılması gerekenleri belirleyip, yapılacak çalışmaları planlamak, uygulamak, geliştirmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirmek üzere, doğrudan rektörlüğe bağlı özürü öğrenci birimleri oluşturulur. Yükseköğretim kurumları bu birimlerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan kaynağı bütçelerinden tahsis ederler. Birimlerin çalışma usul ve esasları yükseköğretim kurumlarınca belirlenir.”

Bu değişikliğe göre Engelli Öğrenci Koordinatörlüğü Rektörlük kanalıyla Üniversitemizin tüm birimlerden (fakülte/yüksekokul/meslek yüksekokulu/enstitüler/daire başkanlıkları) belirlenen temsilcilerle konunun tabana yayılan bir birliktelik içinde ele alınmasını sağlayacak yeni yapılanmaya gidilmiştir.

Birim sorumlusu olan kişiler kendi birimlerinde olan engelli kişilerin (idari veya akademik personel, öğrenci) sorunlarını koordinatörlüğümüze bildirmesi beklenmektedir. Koordinatörlüğümüz bu zamana kadar olan hizmetlerinde kayıt döneminde engelli öğrencilerin tespiti için doldurdıkları anketlerle tespit edilmesi ve sorunlarını koordinatörlüğümüze bizzat kendilerinin iletmeleriyle sağlanmaktaydı. Yeniden yapılanmayla üniversitemizdeki her engelli birim sorumluları ile temasa geçerek sorunlarını iletecek ve koordinatörlükle işbirliği içersinde çözüm yolları aranacaktır.

Birim Sorumlularından Beklenen Hizmetler

Her birimdeki temsilcilerde engelli öğrenci koordinatörlüğü ile işbirliği ile aşağıdaki şu hizmetler beklenmektedir:

1. Yerleşke fiziksel yapı erişilebilirliğini değerlendirme,
2. Engelli öğrenciye uygun öğrenim ortamı (sınavlar, asistan hizmeti, okuma kaynakları v.b.) oluşturma,
3. Engelli öğrencilerin sosyal yaşama entegrasyonuna katkı,
4. Engelli öğrencilerin kişisel gelişim planı oluşturmalarına katkı,

5. Engelli öğrenci koordinatörlüğü işbirliğinde gerekli durumlarda engellilikle ilgili farkındalık eğitimleri düzenleme,
6. Öğrencileri gereksinimi olan burs ve psikolojik destek olanaklarına yönlendirme,

Engelli Grupları

1. Zihinsel engelli
2. Görme engelli
3. İşitme ve konuşma engelli
4. Ortopedik engelli
5. Süreğen Engelliler (Böbrek yetmezliği, kanser, diyabet, şizofreni, kas hastalıkları, talasemi, çölyak vb.)

5.ENGEL GRUPLARINA GÖRE EĞİTİMCİLERE DÜŞEN GÖREVLER

a.Görme Engelliler:

Türkiye'nin farklı bölgelerindeki üniversitelerde eğitim görmekte olan engelli öğrencilerle Mart 2010 EGE Çalıştayında bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışma ile

Engelli üniversite öğrencileri beş temel ilkeye dikkat çekmişlerdir. Bu temel ilkeler şunlardır:

- 1- Karar mekanizmalarına dâhil edilme,
- 2- Ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik
- 3- İzolasyonla mücadele ve entegrasyon
- 4- Erişilebilirlik / ulaşılabilirlik ve engelsiz üniversite
- 5- Bireysel farklılığa saygı

Bu temel ilkeler göz önünde bulundurması ile birlikte daha özeldir. Görme engelli üniversite öğrencileri aşağıdaki konularda sorunlar yaşamakta ve beklenti içerisinde olmaktadır:

- 1- Ders Alma / ders Seçme / ders kaydı,
- 2- Üniversitenin tanıtımı ve oryantasyon çalışmaları,
- 3- Ders materyallerinin düzenlenmesi,
- 4- Sınavlar ve değerlendirmelerin yapılması,
- 5- Öğretim elemanlarının ders anlatımı
- 6- Kütüphane, bilgisayar laboratuvarları ve diğer laboratuvarlardan akademik bilgilerden yararlanmak için düzenlenmesi
- 7- Fiziksel çevre ve olanaklar
 - a. Bina içi
 - b. Bina dışı, yerleşke içi ve çevresi

8- Bağımsız yaşam / tutumlar / diğer

Yukarıda bulunan alanlara ilişkin görme engelli öğrencilerin sorunlarını azaltabilmek/çözebilmek için üniversite çalışanlarına aşağıda maddeler halinde öneriler oluşturulmuştur.

1- Ders alma / Ders seçme / Ders kaydı,

- Üniversiteye gelen görme engelli öğrenci ilk ders kaydını danışmanı ile yapabilir. İlk ders kaydı yapılırken, nasıl kayıt yapılacağı, seçmeli ve zorunlu dersleri nasıl seçeceğinin ve bundan sonraki dönemlerde nasıl kendi başına kayıt yapması gerektiğinin danışmanı tarafından kendisine adım adım betimlenerek tarif edilebilir.
- Unutmamak gerekir ki, görme engelli öğrenciler teknolojiyi kullanarak sesli programlarla internet üzerinden kolaylıkla ders kaydı yapabilirler.
- Eğer görme engelli öğrenciler, bilgisayar kullanmayı bilmiyorlarsa, üniversite tarafından sivil toplum kuruluşlarına yönlendirme yapılarak görme engelli öğrencilerin öncelikle bilgisayar kullanmayı öğrenmeleri sağlanabilir. (Görme engelliler için kurulan birçok dernekte görme engellilere özgü programlarla bilgisayar öğretimi yapılmaktadır).

- Görme engelli öğrencinin sadece ders kaydının işlem basamaklarını öğrenmeye ihtiyacı bulunmaktadır. İzleyen dönemlerde öğrencinin ders alma, seçme ve kayıt yapmayı kendisinin yapması sadece danışması gereken konuları danışmanından bilgileri alması yeterli olacaktır.
- Üniversitenin internet sitesinin tasarımı görme engelli öğrencilerin ders kaydında kullanabileceği özellikte tasarlanmalıdır. Hareketli resimler veya sesli programların okunamayacağı grafiksel işaretlerin, ders kayıt sayfasında bulunmaması, bulunuyorsa; HTML'ye çevrilmesi gerekmektedir. (HTML: Ekrandaki bütün görsel verilerin sesli program tarafından okunabilir hale getirilmesi).

2- Üniversitenin Tanıtımı ve Oryantasyon çalışmaları

- Ders kaydından sonra görme engelli öğrencilere yerleşke içerisinde kullanacağı rotalar betimlenebilir.
- Görme engelli öğrencilere kullanacağı derslikler, Anabilim dalı başkanlığı, Bölüm başkanlığı, Dekanlık, Rektörlük, Öğrenci işleri, Kütüphane, Bilgisayar laboratuvarları, diğer laboratuvarlar, kullanacağı

yemekhane ve kantinler, sosyal tesisler vb. gezdirilerek tanıtılabilir.

- Görme engelli öğrencilere kampusun kabartma planı / krokisi tanıtılabilir.
- Görme engelli öğrencilere haftalık ders programı, derslerin nasıl yapılacağı, anabilim dalı başkanlığı, bölüm başkanlığı, öğrenci işleri vb. ile etkileşimin nasıl olacağı, gibi konular hakkında bilgilendirme toplantısı yapılabilir.
- Üniversitenin yapısı ve işleyişine ilişkin görme engellilere uygun katalog oluşturulabilir.
- Üniversitenin mediko-sosyal bölümünde engellilere ilişkin birim oluşturulabilir ve bu birimde görme engelli bir rehber yetiştirilebilir. Görme engelli rehber üniversiteye gelen görme engelli öğrencilerden yönelim ve bağımsız hareket becerilerine sahip olmayan öğrencilere rehberlik edebilir ve aynı zamanda oryantasyon/uyum çalışmalarında yardımcı olabilir.

3- Ders Materyallerinin Düzenlenmesi,

- Görme engelli öğrenciler az gören ve total kör olarak iki grupta sınıflanmaktadırlar. Bu nedenle

ders içerisinde kullanılacak kitap, sunum ve diğery materyallerin öğrencinin görme durumuna göre sunulması gerekmektedir. Öğrenci total kör bir öğrenci ise; kabartma, dokunsal materyallerin hazırlanmasına ve kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Eğer öğrenci az gören bir öğrenci ise; zemin zıtlığı, büyük puntolu, yakın mesafeden, ekstra aydınlatma ile materyalleri kullanmaya ihtiyaç duyulabilir.

- Görme engelli öğrencilerin dersleri takip edebilmelerinde, Ders materyallerinin bilgisayar ortamında veya uygunsa Braille formatta kendilerine sunulması onlara kolaylık sağlayacaktır.
- Derslerde kullanılan ders kaynakları total kör öğrenciler için taranarak bilgisayar ortamına atılabilir. Görme engelli öğrenci bilgisayar ortamında belirli programlarla taranmış notları daha kolay kullanabilir veya kabartma formata dönüştürebilir.
- Ders notlarının taranması için gönüllü öğrenci grupları oluşturulabilir.
- Az gören öğrenciler için ilişkili ders kaynaklarının az gören öğrencinin istediğı büyütölmüş puntoda

kendisine sunulması derslerde kolaylık sağlayacaktır.

- Ders içerisinde kullanılan görsel resim ve materyallerin sesli olarak betimlenmesi dinlenilene somutlaştırmayı sağlayacaktır.
- Ders içerisinde kullanılabilecek harita, resim, grafik veya diyagram gibi görsel materyaller teknolojik imkânlar kullanılarak doküsal biçimde kişiye sunulabilir.

4- Sınavlar ve Değerlendirmelerin Yapılması

- Görme engelli öğrenciler için yapılan sınavlarda yeterli süre sağlanmalıdır.
 - a. Örneğin, öğrenci yazılı bir sınavda okuyucu-yazıcı kullanıyorsa, sorunun okunması, yazılması, geriye tekrar dönüşlerin yapılmasından dolayı daha fazla zamana ihtiyaç duyacaktır.
 - b. Sesli program kullanarak soruları okuyup cevaplıyorsa, harf ve hecelerin yavaş okunmasından ve yazılmasından dolayı zaman kaybedecektir.

- c. Kabartma yazı kullanarak soruları cevaplıyorsa, okuma ve yazmada gören yazıyı kullananlardan daha fazla zamanda soruları cevaplayacaktır. Bu nedenlerden dolayı sınavlarda yeterli süre veya gören akranlarından biraz daha fazla süre verilmelidir.
- Görme engelli öğrencilerin sınav kâğıtlarına şekilli soruları betimleyici cümlelerle notlar düşülebilir. Eğer betimleme yapılamıyorsa, aynı amacı ölçecek şekilde veya aynı sorunun farklı formatında şekilsiz soru olarak sorulabilir.
 - Görme engelli öğrenci sınava okuyucu-yazıcı ile girecekse, aynı anabilim dalından ve o dersi almış kişi ile sınava girilmesine izin verilmemeli. Gönüllü öğrenci gruplarından yardım istenerek görme engelli öğrencinin okuyucu-yazıcı bulmasına yardımcı olunabilir.
 - Aynı bölümde birden fazla görme engelli öğrenci var ve okuyucu-yazıcı kullanmak istiyorlarsa, ayrı bir sınıfta sınav yapılmaları diğer öğrencilerin dikkatlerini dağıtmama açısından faydalı olacaktır.

- Görme engelli öğrencilere sınavlardan önce mutlaka bilgisayar kullanıp kullanmadığının sorulması gerekmektedir. Özellikle öğrenciye “senin sınavını istersen bilgisayar ortamında yapabiliriz” gibi seçenek sunulabilir.
- Sesli program kullanan görme engelli öğrencilere sınav sorularının bilgisayar ortamında verilmesi görme engelli öğrencilere sınavlarda kolaylık sağlayacak ve başkalarının yardımına ihtiyaç duymamalarını sağlayacaktır.
- Bilgisayarda büyütücü program kullanan az gören öğrencilere sınav sorularının bilgisayar ortamında verilmesi az gören öğrenciler için sınavlarda kolaylık sağlayacak ve başkalarının yardımına ihtiyaç duymamalarını sağlayacaktır.
- Bilgisayar ortamında sınav olmak isteyen görme engelli öğrencilerin sınava başlamadan önce bilgisayarının masa üstü bilgilerini kontrol etmek ve Aynı zamanda gözetmen tarafından sınav esnasında belirli periyotlarla öğrencinin bilgisayarını kontrol etmek kopya girişimini engelleyecektir.

- Az gören öğrencilere için sınav kâğıtlarını sınavdan önce öğrenciye sorarak, öğrencinin görebildiği puntoda büyüterek verilebilir.
- Sınavı yapan öğretim elemanının sınav başladıktan sonra gerekiyorsa görme engelli öğrenciye bireysel olarak soruları betimleyebilir.
- Okuyucu-yazıcı kullanmak isteyen total görme engelli öğrenci için; kabartma çıktı veren printer varsa soruların kabartma çıktısı alınarak sınavda öğrenciye verilebilir. Öğrenci kendi okuyup anladığını yazıcıya yazdırabilir.
- Görme engelli öğrenciye sınavda nasıl değerlendirme yapılacağı (çoktan seçmeli mi, esse tipi soruyla mı vb.) sınavdan önce söylenmesi görme engelli öğrencinin sınavda zamanını verimli kullanması açısından kolaylık sağlayabilir.
- Görme engelli bir öğrencinin herkes gibi başarılı olmak kadar başarısız olması da doğaldır. Bu nedenle değerlendirmelerde duygusal tepkilerden kesinlikle kaçınılarak görme engelli öğrenciye her öğrenci ile aynı şartlarda eşit değerlendirmede bulunulmalıdır. Unutulmamalıdır ki, görme engelli öğrenciye daha düşük veya daha yüksek not vererek

diğer öğrencilerden farklı değerlendirme yapmak her iki durumda da ayrımcılık anlamına gelmektedir. Görme engelli öğrencinin dersi geçmesindeki ölçüt yetersizliği değil, dersin gereklerini yerine getirip getirmemesi olmalıdır.

5- Öğretim Elemanlarının Ders Anlatımı

- Ders yılı / dönemi başında görme engelli öğrenci ile konuşularak dersi takip etmesinde istek ve talepleri varsa, bu talepler doğrultusunda uyarlamalar yapılabilir. Örneğin, sınıfta ek aydınlatma talebi, büyük puntolu notlar istemesi, notları bilgisayar ortamında istemesi vb. gibi.
- Görme engelli öğrenciler derslerde kayıt cihazı kullanarak daha sonra ders notlarını tekrarlama şansı bulabilirler bu açıdan kayıt cihazı kullanmalarında sakınca görülmemelidir.
- Öğretim elemanın ders sunusu sırasında kullanacağı materyalleri görme engelli öğrencinin anlayacağı biçimde aktarmalıdır. Örneğin; tahtaya bir şeyler yazılırken bunun yüksek sesle tekrar edilmesi, ders içinde gösterilen resim, tablo içeren saydamların / slaytların sesli olarak betimlenmesi gibi.

- Öğretim elemanın ders anlatımı sırasında kullanacağı projeksiyon notlarını ders öncesinde görme engelli öğrenci ile paylaşmalıdır. Öğretim elemanının sunuyu hızlıca yapması görme engelli öğrenciyi zorlayacak ancak aldığı slâytları daha sonra tekrar edebilecektir.
- Derste yazdırma aktivitesinde bulunan öğretim elemanı kabartma yazı yazan öğrencilerin hızlarını göz önünde bulundurarak yavaş tempoda yazdırma işini yaptırmalıdır.
- Öğretim elemanı tahtayı, az gören öğrenciler için büyük, kontrast kalemlerle ve karmaşık olmayacak yalın bir şekilde kullanmalıdır.

6- Kütüphane, Bilgisayar Laboratuvarları Ve Diğer Laboratuvarlardan Akademik Bilgilerden Yararlanmak İçin Düzenlenmesi

- Görme engelli öğrencilerin kütüphaneden ve bilgisayar laboratuvarlarında yararlanabileceği ekran okuyucu, büyütücü programların bulunduğu en az 1-2 bilgisayar, tarayıcılar, kabartma baskı makinelerin kütüphanede ve bilgisayar laboratuvarlarında bulundurulması gerekmektedir.

- Total kör öğrenciler için Kütüphanenin kitap bölümlerinde kabartma etiketlerle kitap aramayı kolaylaştırıcı düzenlemelerin oluşturulabilir.
- Az gören öğrenciler için kütüphanenin kitap bölümlerinde büyük puntolu, zeminle zıt etiketlerle kitap aramayı kolaylaştırıcı düzenlemelerin oluşturulabilir.
- Kütüphanenin yapısının total görme engelli öğrencinin rahatlıkla baston kullanarak ve oluşturulan işaret ve ipuçlarından faydalanarak dolaşabileceği şekilde dizayn edilebilir. Eğer kütüphanenin yapısı fiziki imkânlardan dolayı karmaşık ise, görme engelli öğrenciye kütüphaneden görevli bir kişinin destek verebilir.
- Az gören öğrencilerden ekstra ışığa gereksinim duyabilecek öğrenciler için okuma masalarının üzerinde masa lambaları bulundurulabilir.

7- Fiziksel Çevre Ve Olanaklar

Bina İçi Düzenlemeler

- Aydınlatma az gören öğrenciler için çok önemlidir. Sınıfların, koridorların, merdivenlerin

aydınlatmasının yeterli düzeyde olması görmelerini kolaylaştıracak bir düzenlemedir.

- Bina içi numaralandırılma sistemi öğrencilerin gitmek istedikleri yeri bulmada kolaylık sağlar. Numaralandırmalar, az görenler için görebilecekleri büyüklükte ve zeminle zıt, total kr öğrenciler için dokunabilecekleri hizada kabartma etiketlerle yazılabilir.
- Anfi, derslik ve laboratuvarların kapılarındaki tabelalar Braille alfabesi ile de yazılabilir.
- Binalardaki kat planları kabartılmış şekillerle ve Braille alfabesi ile yazılabilir.
- Merdiven ve tirabzanların başına o katın kaçınca kat olduğunu gösteren Braille noktalar konulabilir.
- Bina ilerine görme engellilerin geçişini engelleyecek geçici veya kalıcı malzemeler konulmamalıdır.
- Asansörlerin düğmeleri Braille alfabesi ile etiketlenebilir. Ayrıca her asansörde gelen katın hangisi olduğunu söyleyen sesli uyarı sistemleri bulundurulabilir.

Bina Dışı, Yerleşke İçi Ve evresi İle İlgili Düzenlemeler

- Görme engelli öğrenciler için üniversiteye bağlı her yerleşkenin farklı formatta dokümental haritaları hazırlanabilir.
- Kampus içinde bulunan tabela ve yönlendirmeler Braille alfabesi ile de hazırlanabilir.
- Az gören öğrenciler için yerleşkelerdeki merdivenlerin başlarına ve bitim noktalarına görüşü kolaylaştıracak renkli bantlar, şeritler çekilebilir.
- Yerleşkede bulunan mantarlar, araba geçmemesi için konulan kapanlar, kenarlardan kaldırımlara sarkan ağaç dalları, çukurlar, kaldırımların üzerinde bulunan çöp kovaları vb. gibi nesnelerin ya öncesinde belirteçlerle belirtilmesi ya da görme engellinin bağımsız hareketini engellemeyecek şekilde makul yerlere yerleştirilmesi görme engelli öğrencinin zarar görmesini engelleyecektir.
- Üniversite yerleşkesi çevresinde bulunan kavşak noktalarındaki trafik ışıkları sesli hale getirilmesi görme engelinin karşıdan karşıya geçerken kimseye ihtiyaç duymadan bağımsız hareketini sağlayacaktır.
- Yürüyüş yollarında pürüzlü yüzeyler örn: küptaşlar, çakıl taşları, Arnavut kaldırımları vb. görme engellinin baston kullanımını zorlaştıracaktır.

Kullanılan bu yolun 30 cm'lik bir kısmı pürüzsüz bir şekilde adapte edilebilir. Veya görme engellinin bastonunu hareket ettirebileceği çizgi halinde arklarla engelsiz hatlar oluşturulabilir.

8- Bağımsız Yaşam / Tutumlar / Diğer

a- Görme engelli öğrenciler ulaşım, bağımsızca hareket etme noktasında, çevrenin karmaşıklığından dolayı zorlanabilirler. Hem total kör hem de az gören öğrencileri değerlendirecek olursak, Örneğin,

- Yüzeylerdeki değişikliklerle başa çıkma,
- Aydınlatmadaki değişikliklerle başa çıkma,
- Basamak inme çıkma,
- Kalabalık alanlarda yürümek,
- Nesnelere çarpma, vb. bu durumlarda

zaman zaman çevrelerinde bulunan kimselerden yardım isteyebilirler. Kişilerin görme engelli öğrencilere yardımcı olmak isterken doğru yardımı sağlamaları görme engelli öğrencinin bağımsız hareketini kolaylaştıracaktır. Aksi takdirde görme engellinin hareketini zorlaştıracaktır. Örneğin yardımcı olmak isteyen kişi görme engellinin kolundan tutarsa;

- Görme engelli öğrenciyi önüne çıkabilecek tehlike ile karşı karşıya bırakacaktır.
- Görme engelli öğrencinin kolundan tuttuğu için öğrenciyi yönlendiremeyecektir.
- Dönüşlerde, iniş-çıkışlarda görme engelli öğrencinin koluna kaba uygulamalarda bulunacaktır.

Eğer görme engelli öğrenciye yardımcı olmak isteyen kişi, görme engelli öğrencinin yarım adım önünde bulunup, kendi kolunun dirseğinin üzerinden öğrencinin tutmasına izin verirse, görme engelli öğrenciye uygun rehberlik ve yardımda bulunmuş olacaktır. Bu durumda:

- Görme engelli rehberin yarım adım arkasında bulunduğu için tehlikelerle hemen karşı karşıya kalmayacaktır.
- Rehberin kolunun hareketi görme engelli için dönüşlerde, iniş ve çıkışlarda referans, ipucu olacak ve daha rahat hareket edecektir.

b- Görme engelli öğrencilerin sorun yaşadıklarında

onlara acıyarak yardımda bulunma için onları tutmak, dokunmak, karga tulumba yardımda bulunmak yerine; “Yardıma ihtiyacın var mı?” diye sorulabilir. Örnek anekdot: Görme engelli öğrenci üniversite gezisinden dönüşte otobüsten inerken kendisini tutan ve yardımda bulunmak isteyen kişiye, “Bastonumu bırakırsan basamağın yüksekliğini anlayarak rahatça inebilirim.” demiştir.

c- Ders yılı başında görme engelli öğrencinin bulunduğu sınıftaki öğrencilerle empati çalışmaları yapılarak görme engelli öğrencilerin yaşadıkları zorluklar anlaşılabilir. Böylece sınıfta bulunan diğer öğrencilerin tutumlarını olumlu şekilde etkileyebilirsiniz.

Özetle

Normalleştirme ilkesinin gereği olarak; engelli insanların engelli olmayan insanların faydalandığı haklardan aynı derecede yararlanmasını sağlayabilmek zorunluluktur. Ülkemizdeki görme engelli öğrencileri düşündüğümüzde bu hakları sağlayabilmek için çok büyük maliyetli işlere gerek duyulmayabilir.

İnsanların tutumlarının olumlu hale gelmesi, bilgilerinin artması, görme engelli insanlarla bir arada yaşamaları ile bazı alanlarda uyarlamalar yapmaları görme engelli öğrencilerin daha iyi öğrenim görmelerini sağlayacaktır.

b. Disleksi Problemi Yaşayan Öğrenciler :

Sınavlarda Verilecek Destekler

1. Sınavlarda zaman uzatılması dislesik öğrencilerin lehine olacaktır. Söz gelimi %25 oranında süre uzatması verilebilir. Bir saatlik sınava on beş dakika daha ek verilebilir.
2. Sınavın sakin, sessiz bir yerde verilmesi öğrencinin dikkatini toplamasına yardımcı olacaktır.
3. Eğer öğrenci, “yazma” problemi yaşıyorsa, cevaplarını yazmak üzere bir kişi görevlendirilebilir.
4. Eğer öğrenci, “okuma” problemi yaşıyorsa, soruları okuyacak bir kişi görevlendirilebilir.
5. Sınavlarda kullanılan “optik formlar” disleksik öğrenciler için çok iyi olmayabilir. İşaretlemelerini kitapçık üzerinde yapmaları onlara

kolaylık sağlayacaktır.

6. Özellikle “dil sınavlarının”, “dinleme” bölümlerinde; öğrencinin teypten dinleyeceği parça, gözetmen tarafından ara ara durdurulabilir. Bu durdurma süresi içinde öğrenci "notlarını alır". Öğrenciye, daha sonra sorularını yanıtlaması için süre verilir.

7. “Okuma” bölümünde de parçalar uzun olduğu zaman, “dinleme” bölümüne benzer bir uygulama yapılabilir. Engeli olmayan öğrenciler için hazırlanan dil sınavlarında, her parçadan sonra ilgili sorular arka arkaya verilirken, disleksik öğrenci için okuma parçası belli yerlerde kesilerek, paragraf aralarına bir iki soru konulabilir. Bu soruların yanıtı yukarıda kalan kısa okuma parçasında bulunur. Böylece öğrenci tüm parçaya odaklanma ve soruların yanıtlarını aramak zorunda kalmaz.

8. “Yazma” bölümü için de süre uzatması verilebilir. Değerlendirme, öğrencinin özel durumu göz önünde bulundurularak yapılır.

Öğretim Üyesi Neler Yapabilir? Derslerde Neler

Yapılabilir?

1. Eğer öğrenci, not alma güçlüğü yaşıyorsa, dersn kaydı için özel bir izin verilebilir.
2. Disleksik öğrenciler okurken, siyah-beyaz renklerini algılama problemi yaşayabilirler. Bu nedenle beyaz tahtada renkli kalem kullanılması yararlı olacaktır.
3. Derslerdeki uzun okuma listeleri disleksik öğrenciler için altından kalkılamaz bir yük olabilir. Bu nedenle, okumaların hangi sıra ve öncelik içinde yapılabileceği öğretim üyesi tarafından belirlenirse, bu öğrenci için altından daha kolay kalkılabilecek bir görev haline gelebilir.
4. Okuma parçaları, ders notları, power point sunumları eğer öğrenciye daha önceden ulaştırılabilirse, bu öğrenciye derse daha hazır gelme ve dersi takip edebilme imkanı sağlayacaktır.
5. Eğer power point sunumlarını önceden vermeniz mümkün değise, derse başlarken, derste hangi konuları kapsayacağınızı söylemek ya da ana başlıkları tahtaya yazmak, sadece disleksik öğrenciler için değil, her öğrenci için çok yararlı olacaktır.
6. Disleksik öğrencilerin sınıfta veya

seminerlerde “bir okuma parçasını”, başkalarının önünde yüksek sesle okuması istenmemelidir.

7. Eğer öğrenci ödevlerinde, yazdığı yazılarda, hep aynı hatayı yapıyorsa, doğru formu gösterin ve ne tür bir hata olduğundan söz edin. Örneğin, hatanın ne tür bir hata olduğuna dair sayfa kenarına bir not düşebilirsiniz. Söz gelimi, eğer öğrenci imla hatası yapıyorsa, yanlış yazılan kelimeyi işaretleyin ve yanına “imla hatası” diye bir not düşün. Böylece öğrenci doğru yazılışı öğrenmek için kendisi bir çaba harcayacaktır.

8. Yaptığımız sınavda (yabancı dil veya başka bir konu), eğer “imla hataları” özellikle sınavın bir parçası değilse, bundan not kırmayın. Sınavla ilgili beklentileriniz konusunda “net” olun.

9. Öğrencinizin, sizin “geri dönütlerinizi” anladığından emin olun. Yoksa gereksiz bir zaman ve emek kaybı olacaktır.

10. Sınav ya da ödevleri değerlendirirken, mümkün olduğunca olumlu geri dönütler yazmaya gayret edin. Utandırıcı geri bildirimler yazmayın.

11. Sınavları ya da ödevleri değerlendirirken, asla “kırmızı kalem” kullanmayın. Düzeltmelerinizi ya da

dönütlerinizi başka renkte bir kalemle yapın.

12. Matematik derslerinde, derste kullanılan matematiksel jargonları açıklayın. Öğrencilerin konuyu anlaması için çok sayıda alıştıırma verin.

13. Power point sunumlarında satır arasını, harf büyüklüğünü artırın.

14. Sınavlarda ya da derslerinizde, tabloları ya da grafikleri daha görünür, farkedilir kılın.

Engelli Öğrenciler Merkezi Neler Yapabilir?

1. Öğretim üyelerine disleksiye ve özelliklerini tanıtan küçük seminerler verebilirsiniz.

2. Disleksik öğrenciler ders çalışma, not tutma, kitap/ders notlarını okuma, organize olma, ya da hatırlama teknikleri gibi konularda desteğe ihtiyaç duyabilirler. Bu tür pratik seminerler hem onlar için, hem de diğer öğrenciler için de çok yararlı olabilir.

3. Disleksik öğrencilere “Çalışma becerileri”, “bellek teknikleri”, “zihin haritaları”,” zamanı iyi kullanma” gibi konularda verilecek seminerler çok yararlı olacaktır.

4. Derslerde iyi not tutan öğrenciler, disleksik

öğrencilerle bu notları paylaşabilirler. Notlarını paylaşan öğrencilere küçük bir ücret ödenmesi istekli öğrenci sayısını artırabilir.

5. Tablo ve grafiklerin nasıl değerlendirileceğine dair bilgi verin.

Disleksik Öğrenciler Neler Yapabilir?

Okuma

1. Okumalarınızı yaparken, okuduğunuz konu hakkında “ne bildiğinizi” ve bu okuma sonucunda, “ne öğreneceğinizi” düşünün.

2. Okuduğunuz metinde ne gibi bilgiler edinebileceğinizi düşünün. Metni okurken, cevaplarını bulabileceğinizi düşündüğünüz bir-iki soru sorun ve bu soruları bir kenara not edin.

3. Eğer okuduğunuz parçayı sadece “gözden geçirmek” istiyorsanız; bütün başlıklara, alt başlıklara, giriş bölümlerine/özete bakın. Her bölüm ya da paragraftaki ilk bir kaç cümleye göz atın. Sonuç bölümünü okuyun.

4. Okuma parçasının ne amaçla yazıldığını ve niçin okuduğunuzu düşünün. (Örneğin, bu bir makale

mi, araştırma yazısı mı, sadece bilgi veren bir metin mi gibi....).

5. Okuduğunuz parçada sorulan bütün sorulara cevap verin.

6. Okurken, ne kadar daha okumanız gerektiğine iyi karar verin. Seçici olun. Yani, “daha fazla okumanız gerekli mi, yoksa bu kadarı yeterli mi?” bunu iyi ayırın.

7. Eğer gerekliyse, bütün metni dikkatle okuyun ve önemli noktaların altını çiziniz ya da renkli kalemlerle işaretleyin.

8. Okuduğunuz parçanın 50-100 kelimedenden oluşan kısa bir özetini yazın. Bu daha sonraki çalışmalarınızda size yardımcı olacaktır.

Hatırlama/organizasyon

1. Okumalarınızda, “renkli kağıtlar”, “renkli kalemler”, “post-itler” kullanın. Bunlar, sizin bilgiyi daha iyi organize etmenize ve hatırlamanıza yardımcı olacaktır.

2. “Renk kodlaması”, sizin önemli gün ve tarihleri daha kolay hatırlamanıza yardımcı olacaktır (örn: Takvim üzerinde bütün sınav günlerini

“kırmızı”yla işaretlemek gibi)

3. Sadece “dosya”, “ajanda” değil, “günlük” tutun. Bunlar gününüzü önceden planlamanıza ve daha iyi organize olmanıza yardımcı olacaktır.

Ders Çalışma/Not Alma

1. Bazı kelimeleri hatırlamakta güçlük çekiyorsanız, değişik hafıza tekniklerinden yararlanın. Bunun için Engelli Öğrenciler Merkezinden yardım isteyin.

2. Konuları çalışırken, fikirlerinizi organize etmekte ve hatırlamakta güçlük çekiyorsanız, “zihin haritalarından” yararlanın.

3. Okuma parçalarını derse gelmeden önce okursanız, dersi takip etmeniz daha kolay olacaktır.

4. Herşeyi not etmek yerine, kısa notlar almaya çalışın. Kısaltmalar, semboller kullanın.

5. Not alırken, başlıklar ya da numaralar kullanmanız bilgiyi organize etmenize çok yardımcı olacaktır.

6. Not alırken, başlıklar arası boşluklar bırakın. Eğer öğretim üyesi bu konuya tekrar geri dönerse, size bu bilgileri de ekleyecek yer kalır.

7. Eğer izin alabilirsiniz, dersleri kayıt etmek çok yararlı olabilir. Bunun için Engelli ğrenci Merkezi ile görüşüp gerekli izinleri almaya çalışın.

Matematik

1. Matematik işlemlerinde doğru işlemi yaptığınızdan emin olmak için, sembol ve işaretleri renkli kalemle belirleyin.
2. Grafiklerde renkli kalem kullanın (Örneğin, grafikte “x” ve “y” eksenlerini renkli kalemle işaretleyin).
3. Soruyu çözerken, cevabı tahmin etmeye çalışın. Böylece cevabınızın “olası” bir cevap olup olmadığını anlamanız kolaylaşır.
4. Bazı zor kelimeleri, kavramları hatırlamak için bellek teknikleri kullanın.

Sunum Yapmak

1. Sunum yapmadan önce aynanın karşısında prova yapın. Sonra da bir arkadaşınıza aynı sunumu yapın.
2. Sunumu hazırlarken önce detaylı notlar alın sonra yavaş yavaş notların sayısını azaltarak sunumu

hazırlayın.

Sınavlarda

1. Sınava iyi bir organizasyon yaparak başlayın. Soruları dikkatle okuyun, önce hangi sorudan başlayacağınıza karar verin. Sınavın sonunda hala vaktiniz varsa, cevaplarınızı tekrar gözden geçirin. Eğer bir noktayı unuttuysanız, kağıdınızın sonuna ekleyebilirsiniz. Sadece, bilginin olması gerektiği yere bir “yıldız” işareti koyun ve devamının nerede olduğunu açıklayın.

2. Sınavda cevaplarınızı yazmaya başlamadan önce, küçük notlar alın ve hangi noktaları ele alacağınızı gösterir bir plan hazırlayın (örneğin, bir grafik ya da zihin haritası gibi). Bu sizin düşüncelerinizi daha iyi organize etmenize ve detayları daha iyi hatırlamanıza yardımcı olur.

3. Sınav boyunca ne kadar vaktiniz kaldığına dikkat edin. Kendinizce bir zaman planı yapın ve ona göre cevaplarınızı vermeye çalışın.

4. Sınava ne kadar süre verildiğinden emin olun ve her bölüme ne kadar süre vermeniz gerektiğini tahmin etmeye çalışın. Kaç soruya cevap vermeniz

gerektiğine, ne tür cevaplar istendiğine ve soruların numaralarına dikkat edin.

c.İşitme Engelli Öğrenciler :

Günümüzde, işitme engelli bireyler eğitim yaşamına ve özellikle üniversite eğitim yaşamlarında etkin katılamamaktadırlar. Üniversite eğitim düzeyine erişen işitme engelli bireyler de ne yazık ki yeterince başarılı ve mutlu olamadıkları görülmektedir. Bunun nedenleri genel anlamda tüm engelli grubunun yaşaması muhtemel zorluklar olmakla birlikte, işitme engelli bireylerin eğitim yaşamlarında zorluk çekmelerinin çok da dışarıdan fark edilemeyen, gözle görülemeyen, kolay anlaşılamayan ve bu nedenle de engelinin özel durumuna veya engellinin kendi yetersizliğine bağlanma hatası yapılmaktadır.

İşitme engelli bireylerde akademik başarı/ başarısızlık nedenlerinin yanlış anlaşılmasının en önemli nedenlerinden biri, engelin iyi doğru ve detaylı tanımlanmamış olmasıdır. Diğer önemli bir neden de “ işitme engeli ” denilince tüm işitme engelli bireylerin aynı kategoride değerlendirilmesi ve hem tıbbi olarak engel öyküsüyle hem de çevresel unsurlardaki farklı

kombinasyonların yarattığı etkilerle aslında tümüyle birbirinden psikolojik özellikleriyle dahi farklı olan bu bireylerin bu farklılıklarını gözardı etmektir. Aynı engelle sahip olmakla beraber her bakımdan farklı olan işitme engelli bireylerin eğitim yaşamlarında yaşadıkları sorunlar da farklı olacağından, ihtiyaçları olan özel destekler de farklıdır.

Ancak genellikle işitme engelli bireylerin akademik başarı ve başarısızlık nedenleri doğru tespit edilemediği için bu nedenleri ortadan kaldırmayı hedefleyen çabalar da çoğunlukla doğru sonuçlar vermemektedir. Uludağ üniversitesinde yapılan bilimsel bir araştırma ile bir grup işitme engelli öğrenci denek grup olarak seçilmiş ve bu öğrencilerin akademik başarı ve başarısızlık nedenleri incelenmiş ve bu nedenlerin bazılarının eğitimcilerin işitme engelliler konusunda eksik veya yanlış bilgilere sahip olmasından kaynaklandığını tespit edilmiştir.

Eğitimcilerin, işitme engellilerle ilgili yanlış ve eksik bilgilerinin neden olduğu başarısızlık nedenlerini ortadan kaldıracak temel çözüm önerileri aşağıda sunulmuştur:

1. Eğitimciler “işitme engelini” ve bunun öğrenme ile

ilgisini doğru bilmelidirler. Bu anlamda söylenecek anahtar söz “dil düşünmenin anahtarıdır”.

2. Dil gelişiminde bebeklik dönemi önemlidir özellikle ilk iki yaş çok önemlidir.

Dolayısıyla doğuştan engelli bireylerin dil birikimi hiç yoktur. Sonradan işitme engelli olan bireyler ile doğuştan işitme engeli olan bireylerin dil birikimleri farklıdır.

3. İşitme engeli tanımında genel bir tanım yapılmamalıdır. İşitme engelli bireyin doğuştan mı sonradan mı ve kaç yaşından sonra işitme engeli oluştuğunun ve işitme cihazı kullanıp kullanmadığı, kaç yıldır kullandığı ve işitme konusunda rehabilitasyon programlarına katılıp katılmadığı, önceki yıllarında nasıl, hangi okullarda eğitim aldığı, çevresiyle nasıl iletişim kurmayı tercih ettiği gibi konular çok önemlidir. Bu sorulara verilen cevaplarla aslında her işitme engelinin son derece farklı özellikleri olduğu görülür. Eğitiminin bu noktada işitme engelli bireyin kendine has özelliklerini bilerek ve dikkate alarak birey odaklı eğitim metod yöntem ve araçlarını belirlemesi tercih etmesi gerekir.

4. Engelli öğrencilerin eğitim yaşantılarında daha

başarılı ve mutlu olabilmeleri için sağlıklı akranlarıyla aralarındaki olumsuz farlı ortadan kaldırmaya ve eğitimdeki fırsat eşitliği koşullarının kendisine sunulması için eğitim kuruluşlarında özel danışmanlık desteğine ihtiyaçları vardır.

5. Eğitsel rehberlik / danışmanlık, uzmanlar tarafından, bilimsel yöntemlerle bireyleri her yönü ile doğru tanımaya, bireylerin kendilerini (potansiyellerini) tanımalarına, profesyonel yaşamlarındaki hedeflerini belirlemelerine, kariyer planlaması yapmalarına, kendilerini geliştirmelerine, mesleki kararlarını netleştirmelerine, sosyal ilişkilerini güçlendirmelerine, çatışmalarını çözmelerine yardımcı olmayı hedefleyen bir destek servistir.

6. Avrupa’da ve Amerika’da “Danışmanlık”ın lisans üstü bir uzmanlık eğitimiyle ulaşılan ünvan olduğu göz önünde bulundurulursa, ülkemizde henüz bu durumun sağlamamış olduğunu söyleyebiliriz.

7. Engelli bireylerin eğitim ve iş yaşamlarında daha başarılı ve mutlu olabilmeleri için özel bir danışmanlık modeline ihtiyaçları olduğu gerçeğini göz önünde bulundurulduğunda, kurumlarda “danışman” olarak hizmet veren uzmanların ne yazık ki engelli

bireylerin özel gereksinimlerine destek verecek özel bilgi donanımına çoğunlukla sahip olmadıkları görülmektedir. Özellikle işitme engelli bireylerin, sahip oldukları özel durumlar, onlara danışmanlık desteği verecek kişilerin özel donanımlara sahip olmalarını gerektirir.

8. Danışmanlık için özel bir ofis oluşturulmalıdır.

9. Danışmanlık bireyle toplu bir görüşmeyle yapılabileceği gibi konunun hassasiyetine göre özel ve bilgilerin gizli olacağı şekilde yapılmalıdır.

10. Engelli birey ile danışmanı arasında tam bir güven duygusu oluşmalıdır.

11. Engelli danışmanına kolay ulaşabilmelidir.

12. Danışman mümsünse bir eğitimci olmalıdır. Empati kurabilme, hoşgörülü olabilme, problem ve çatışma çözebilme, pratik kararlar alabilme, barışçı çözümlerden yana olma gibi özelliklere sahip olmalıdır.

d.Bedensel Engelli Öğrenciler:

Engelliliğin her zaman her yerde geçerli ölçülerle tanımını yapmak bir hayli güçtür. Bu yüzden literatürde çok değişik tanımları vardır. Dünya Sağlık Örgütüne göre

engellilik (handicap), bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesidir. Dünya Sağlık Örgütü'nün bu tanımı engelli kişilerin "kısıtlılığı" ve "normal" olmama durumunu vurgulamaktadır. Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirgesinde ise "Kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri (doğumsal ya da sonradan olma) herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar" engelli olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında, 5378 sayılı özürlüler kanununa göre özürlü, doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi olarak tanımlanmıştır.

Engellilik günlük yaşama katılmayı engelleyen, fiziksel işlevlerdeki bir sınırlılık hali olarak değerlendirilmelidir. Gerçekte önemli olan, bazı işlevlerin yerine getirilmesinde karşı karşıya kalınan bir fiziksel sınırlılığın olması değil, bunları "kompanse" edecek destek sistemlerinden yoksun kalmaktır. Fiziksel engellerinden

dolayı, konut ve yapılandırılmış çevredeki, kamuya açık mekanlardaki mimari engeller yok edilmedikçe, engelli insanlar birer sosyal engelli olarak yaşamlarını sürdürmeye mecbur olacaklardır.

Günümüz Türkiye'sinde engellilerin toplumla bütünleşme yönünde yoğun sorunlar içinde yaşadıkları bilinmektedir. Sorunu adlandırmadan başlayan ve yaşamın pek çok alanına yayılan bu sorunlar , engelli bireylerin içinde yaşadıkları toplumla işlevsel bir bütünlük içinde yaşamalarını güçleştirmektedir. Engellilik, sadece engelli bireyi değil, ailesini, yakın çevresini ve ait olduğu toplumsal yapıyı ilgilendiren bir olgudur. Bu sebeple engellilik alanındaki sorunlar her çağda toplumsal sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Engellilerin topluma katılmalarının önündeki en büyük engellerden biri **ulaşım , fiziksel çevre ve konut** sorunudur. Engellilerin içinde yaşadıkları fiziksel çevre , sahip oldukları fiziksel işlev bozuklukları/yetersizlikleri ve bunun yol açtığı sınırlamalar yüzünden büyük önem taşımaktadır. Yaşanılan konuttan tüm kamusal yaşam alanlarına , ve ulaşım araçlarına kadar tüm çevresel unsurların engellilerin özellikleri ve gereksinimleri dikkate alınarak tasarlanmadığı bir gerçektir. Yollar , kaldırımlar , kamu binaları , parklar ve

bahçeler , okullar , içinde yaşanılan konutlar , ulaşım araçları ve bunun gibi daha bir çok fiziksel çevre unsuru , engellilerin topluma katılmasının önünde ciddi birer engel oluşturmaktadır. Bunun anlamı Hareket yeteneği sınırlanan bireyin toplumsal yaşamdan dışlanmasıdır. Oysa bütün bunlar , engellilerin topluma katılmasını , toplumla bütünleşmesini kolaylaştıracak bir biçimde tasarlanabilir ve geliştirilebilir.

Engelli bireylere uygulanan rehabilitasyon programlarının etkinlinin artırılması için bedensel engellinin yaşayacağı ortamın durumuna göre yeniden düzenlenmesi ve kendi kendine yetebileceği mekanların sağlanması gerekmektedir. Engellinin yaşadığı mekanlarda oluşturulan bu rahat, güvenli ve engelsiz ortamlar onların hareket kabiliyetlerini arttırdığı gibi zaman içinde dış çevreleri ile ilişkilerini sağlamlaştıracaktır.

Engelsiz Üniversite ve Erişebilirlik

Erişilebilirlik üniversitelerdeki tüm akademik, sosyal ve fiziki düzenlemelerin herkesin ihtiyaçlarına yanıt verecek biçimde düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Ders materyallerinin, ders programlarının, web sayfalarının, üniversitelerdeki fiziki düzenlemelerin engellilerin erişimine uygun biçimde düzenlenmesi halinde engelsiz bir

üniversiteden söz edilebilir. Bu konularda erişilebilirliğin nasıl sağlanabileceğini ortaya koyan evrensel standartların (evrensel tasarım) izlenmesi gerekmektedir.

Bu tasarımlar, üniversitelerdeki bina girişleri ile başlar ve dersliklerdeki masa-sıra düzenlerine, laboratuvar'daki hareket alanlarına kadar çok geniş yelpazede düzenlemelerle devam eder.

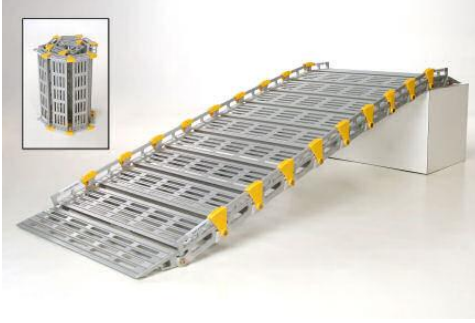
Bina Girişleri

Tekerlekli sandalye kullanan engelli birey için erişilebilirlik sorunları genellikle konutların dışında başlar. Bir veya iki basamaklık bir giriş binaya ulaşımı imkansız kılabilir. Bu durum da konut girişlerinin tasarımının ve boyutlandırılmasının tekerlekli sandalye kullanıcısı için oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

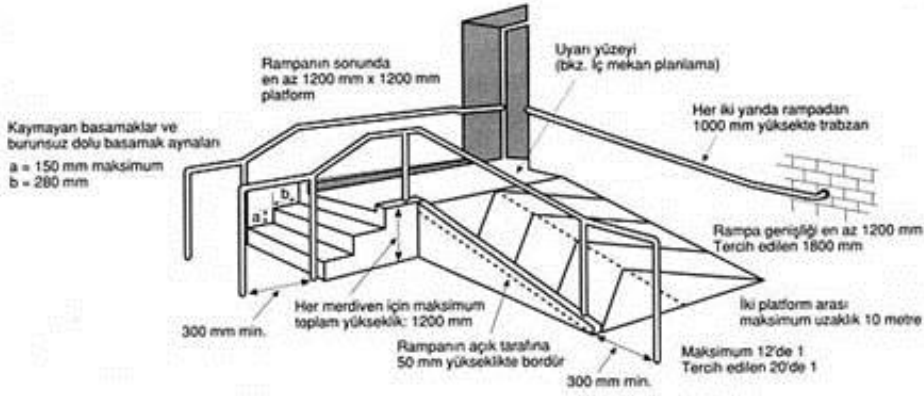

Bina girişleri dışarıdan kolaylıkla algılanabilir, erişimi kolay olmalı ve seviye farksız yollarla bağlanmalıdır. Bina girişi kotu y¼ksek ise merdiven kullanılmamalı, m¼mk¼nse rampa ile ulaşım sağlanmalıdır. Rampa y¼zeyleri sert, sabit, kaymaz ve d¼zg¼n olmalıdır, halı kullanımından kaçınilmalıdır. Rampa başında ve sonunda renklendirilmiş belirleyiciler olmalıdır. Bir çok standarta g¼re rampanın eğimi % 6'yı geçmemeli ve en az 90 cm genişliğinde olmalıdır. Rampanın her iki yanında 5-10 cm y¼kseklięinde koruyucu bord¼r olmalıdır. Bu bord¼r rampa sonu ve başından 30- 40 cm taşmalıdır.

Girişlerin rahat ve tehlikesiz olması için girişte sahanlık düzenlenmeli ve bina girişi kaygan olmayan sert bir malzeme ile kaplanmalıdır. Zemin mümkün olabildiğince düz olmalı eşik veya benzeri yükseltilerden kaçınılmalıdır. Eşik gerekli ise yüksekliği en fazla 2 cm. olmalıdır.

Giriş kapıları kolay açılır ve bir tekerlekli sandalyenin geçebileceği genişlikte olmalıdır. Bina girişlerinde tekerlekli sandalye engellisinin kapıyı rahat açıp kapatabilmesi için bir sahanlık olmalı ve bu sahanlığın boyutları en az 120x120 cm olmalıdır. Giriş kapısının konumu sahanlık boyutlarını doğrudan etkilemektedir. Buna göre giriş sahanlıklarını kapı açılış yönlerine göre düzenlemek mümkündür.

Bina girişleri iyi aydınlatılmalı, bu konuya özellikle rampa ve dönüşlerde dikkat edilmelidir. Giriş holünden asansör, merdiven v.b. yapı elemanları kolay algılanmalıdır.

Tekerlekli sandalye kullanan engelliler için tasarlanmış mekanlarda merdiven kullanımı pek önerilmese de asansör ve rampanın yanında ilave olarak kullanılabilir. Merdivenlerdeki tüm basamakların

yükseklikleri ve genişlikleri arasındaki farkların en aza indirilmiş olması gerekmektedir. Döner merdivenlerden kaçınılmalı ve sahanlıklı merdivenler tercih edilmelidir. Zemin kaplaması kaymaz ve yansımayan bir malzemeden olmalıdır. Halı kullanıyorsa mutlaka güvenli bir şekilde yer sabitlenmelidir. Merdivenlerin rengi zeminle kontrast renkte olmalıdır.

Merdivenlerin her iki yanında ve sahanlık boyunca korkuluk konulmalı, korkuluklar ilk ve son basamaklardan 30-40 cm taşmalıdır. Merdiven, rampa, balkon, sahanlık, sirkülasyon alanları, banyo- tuvalet ve benzeri yapı elemanlarının çevresinde koruyucu bir eleman olarak kullanılmalıdır.

Çok katlı yapılarda rampa olanağının olmadığı yerlerde dikey hareketliliği sağlamak amacıyla asansör kullanılmalıdır. Anahtar kontrollü asansörler özel binalarda veya asansör memurunun olduğu yerlerde kullanılmalıdır. Tekerlekli sandalye kullanıcısı için asansör genişliği en az 110x140 cm olmalıdır. Asansör içinde kapının karşısına gelecek şekilde ayna yerleştirilmeli ve üç kenara bar konulmalıdır. Kabin zemini tutma özelliğine sahip olmalıdır. Asansör kapıları otomatik açılır olmalı ve kapı genişliği 80-90 cm olmalıdır. Asansör çağırma düğmelerinin ortalama yerden

yüksekliği 90-130 cm arasında olmalıdır.

Sirkülasyon Alanları:

Bina içinde mekanlar arası bağlantıyı kuran bu alanlar, genel olarak bütün binalarda, koridor, hol, tüp geçitler gibi hacimleri kapsamı içine almaktadır. Özellikle tekerlekli sandalye kullanıcısı için bu mekanlar bina içindeki ulaşımı sağlamak açısından oldukça önemlidir. Sirkülasyon

alanlarında zeminde mümkün olduğunca seviye farkı kullanılmamalı ve engelsiz olmasına dikkat edilmelidir. Zorunlu durumlarda bu seviye 2 cm' yi geçmemelidir. Hareket alanlarının zemin malzemeleri sabit ve kaymaz olmalıdır, halı veya benzeri zemin kaplamaları varsa bunlar zemine sıkıca sabitlenmelidir.

Kapılar:

Engellinin bina içinde mekanlar arasında rahat dolaşımı için genelde önerilen açık mekanlar olmasına rağmen bazı yapıların planlama biçimleri buna olanak tanımadığından ve bazı mekanların kapalı olması gerektiğinden (derslikler, tuvaletler, laboratuvar gibi) kapı kullanımı zorunlu

olabilmektedir.

Kapılar, hareket halindeki bir engellinin az çaba harcayarak geçebilmesine olanak tanınmalıdır. Özellikle kapının çevresinde bırakılacak manevra boşluğu ve kapının açılma yönü oldukça önemli bir konudur. Kapı kolay ulaşım amacıyla mümkünse koridor eksenine dik yerleştirilmelidir. Çok dar mekanlarda (tuvalet gibi) ya sürgü kapı kullanılmalı ya da dışa açılmalıdır. Bu gibi dar mekanlarda güvenlik açısından içe açılan kapılar önerilmemektedir. Merdiven başlarına sahanlık boşluğu bırakılmadan hemen kapı konulmamalıdır. Kapı altlarında eşik olmamalıdır.

Kapı kulpu, kilitler, mandallar, çekme elemanları, anahtarlar ve diğer kapı aksamları tek el ile kavranabilecek, rahat kullanılacak ve açma işlemi tek harekette gerçekleştirilebilecek şekilde ve görünür olmalı, kapının her iki tarafına da konulmalıdır.

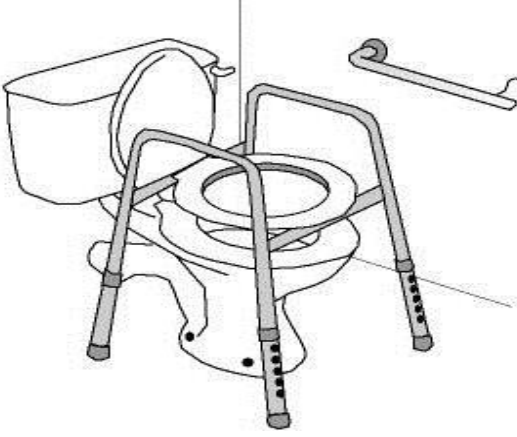
Tuvaletler:

Tuvaletler dar olmaları nedeniyle engelli bireyin hijyen bakımını ve yardım almasını oldukça zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu alanların düzenlenmesinde kullanılacak elemanların seçilmesinde çok dikkat edilmelidir. Tam anlamıyla ulaşılabilir bir tuvalet hacminde tekerlekli

sandalyenin rahat manevra (180 derece) yapabilmesi için 150 cm çapında bir manevra alanı bırakılmalıdır. Tuvaletlerde eşik bulunmamalı ve zemin malzemeleri kolay temizlenen, kaymayan malzemeden olmalıdır.

Kullanılan klozetin ideal yüksekliği 47.5 cm olmalıdır. Klozetlerin konumu transfer esnasında oturma ve kalkma pozisyonunda dönmeye engel olmamalıdır. Klozetlerin kenarlarında transferi kolaylaştıracak tutunma barları bulunmalıdır. Lavabo klozetin yanında olmalıdır

Laboratuvar, Atölye ve Derslikler:

Öğrencinin zamanının büyük bir kısmını geçirdiği bu alanlarda bağımsız olması onun derse odaklanmasını ve daha başarılı olmasını mümkün kılacaktır.

Dersliklerde kullanılan masalar ayrılabilir masa ve sıra şeklinde özel dizayn edilmeli, sırtın doğal pozisyonunu korumalıdır. Masaların yükseklikleri hem tekerlekli sandalye engellileri hem de diğer engellilerin kullanımını kolaylaştırmak için ayarlanılabilir olmalıdır. Kullanacağı masalarda yeterli diz boşluğunun olması ve masalarda 10 derecelik eğimin oluşturulması yazı yazma ve materyallerin kullanılmasında engelliye kolaylıklar sağlayacaktır. Çalışma masasında aktif olarak kullanılan yüzey ortalama 50 cm en,

160 cm boya sahip olmalıdır.

Dersliklerde ön sırada tekerlekli sandalye engellileri için uygun oturma alanları ayarlanmalı, diğer engelli öğrenciler için ön sırada mutlaka yer ayrılmalıdır. Barkovizyon sistemleri engellilerinde rahatlıkla takip edebileceği yüksekliklerde ve kullanmalarına olanak sağlayacak şekilde dizayn edilmelidir.

Laboratuvarlarda ve diğer dersliklerde kullanılan materyaller ve çalışma masaları arasında engellinin hareket kabiliyetini kısıtlamayacak yeterli boş alanlar bırakılmalıdır. Atölyelerde kazaları engellemek için engelli öğrencilerinde kullanımına uygun olan özel materyaller temin edilmelidir.

Özellikle teknik eğitim veren okullarda teknik işlerde kullanılan standart el materyalleri (matkap, tornavida vb.) tüm öğrencilerin kullanımına uygun olduğu gibi, büyüklükleri, ağırlıkları, tutulabilme ve kullanılabilme özellikleri baz alınarak engellilere özel olarak seçilmeli ve atölyelerde mutlaka engellilerin kullanımına açık olmalıdır. Teknik eğitim veren ve pratik ders sayıları fazla olan öğretim kurumlarında yapılan pratikler için kullanılan tezgah ve masa yükseklikleri tekerlekli sandalye engellileri ve diğer engelliler için uygun olarak dizayn edilmelidir. Ayarlanabilir tezgahlar tercih edilmelidir.

Atölyelerde engelli öğrencilerin güvenliğini

sağlayabilmek için acil uyarı düğmeleri, kontrol düğmeleri ve uyarı sistemleri ulaşılabilir olmalıdır.

**GÖRME ENGELLİNİN BILGISAYAR
KULLANMASINI GEREKTİREN DÖRT TEMEL
NEDEN: EŞİTLİK, BILGIYE ERIŞİM, İSTIHTAM,
UFKUN ÖTESİNE GEÇMEK**

Günümüzde dünyada ve ülkemizde bir Kır hareketinden söz edebiliyorsak, bunda 3 B'nin önemli bir payı vardır: Braille, Beyaz Baston, Bilgisayar. 19. yüzyılda ortaya çıkan Braille alfabesi, körlerin yazıyla tanışması anlamına geliyordu. böylece, görme engellilerin eğitiminde ve gelişiminde büyük bir çığır açıldı. Görmeyenlerin herkesle eşit eğitim alabilmeleri yönünde en dev adım bu şekilde atılmış oldu.

Beyaz baston 20. yüzyıl başlarıyla birlikte önem kazandı. Körlerin özgürce dışarı çıkabilmeleri, bağımsızlıkları ve kör aktivist hareketlerinde, beyaz baston hem önemli bir araç hem de önemli bir sembol olmaya devam ediyor. Bir çok kör hareketi kendisini beyaz bastonla sembolleştiriyor. Bilgisayar ise körler için günümüzde braille ve beyaz baston sürecinin son halkasını oluşturuyor. bu yazıda, neden bilgisayarın körler için, günümüzde en az Braille ve beyaz

baston kadar önemli hale geldiğini açıklamaya çalışacağım. bunu yaparken, ülkemizde körlerin bilgisayarla tanışıklığının 20 yıllık hikayesine işin içine kendi deneyimlerimi de katarak ışık tutmak istiyorum.

İlk Bilgisayarlı Yıllar:

Türkiye’de görme engellilerin bilişimle tanışıklının tarihine baktığımızda 20 yıllık bir geçmişten söz etmek mümkün olur. Bu dönemde de en büyük gelişmeler 2000’li yıllarla başlamıştır.1990’lı yılların başında, görme engelliler dos ortamında çalışan ekran okuucularla tanıştılar ülkemizde. İlk olarak tiny gibi programlar yardımıyla görme engelliler dos ortamlı bilgisayarlarda çalışma olanağına kavuştular. ancak gerek bilgisayar erişiminin çok az kimsede oluşu, gerekse var olan programların İngilizce olması nedeniyle, çok çok az insan illk bilgisayar deneyiminden faydalanabiliyordu. O günlerdeki genel duruma da uygun biçimde neredeyse kimsenin bireysel olarak bilgisayarı yoktu.

Windows işletim sisteminin çıkması başlangıçta dünyadaki görme engeli bilgisayar kullanıcılarını da tedirgin eden bir gelişme oldu. Windows ortamında bir görmeyenin bilgisayar kullanmasının mümkün olmadığı inancı dahi yaygındı bazı körler arasında. Altı Nokta Körler Derneği’nin

kurucularından olan ve halen Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığının başında bulunan Güntekin yazgan, o günleri bizlere şöyle aktarıyordu: “Windows işletim sistemi çıkınca, Amerika’daki görmeyenler çok paniye kapıldılar. O günlerde ABD’dei 2 federasyon, NFB ve ACB bir çok toplantılar yaptılar. Windows ortamı ekran okuyucular bundan sonra üretildi”.

Güntekin Yazgan’ın da belirttiği üzere, JAWS For Windows, Hal, ve Window Eyes gibi firmalar windows ortamında çalışan ekran okuyucuları piyasaya sürmeye başladılar ve Windows’un körler için uyumsuz olduğu yönündeki boş inanç ortadan kalkmış oldu.

Bilgisayar Kullanımının Yaygınlaştığı Yıllar:

Ülkemizde Windows ortamında Türkçe sürümüyle birlikte görme engellilerin hizmetine sunulan ilk ekran okuyucu Hal adlı bir ekran okuyucu oldu. Ancak bu ekran okuyucuya sesini veren apollo adlı sentezleyici bir donanımdı ve çok pahalı olduğundan, yine çok az sayıda görme engelli bilgisayarla tanışabilmişti.

1999'lara geldiğimizde, internetin de yaygınlaşmasıyla türkiye'deki genel bilgisayar kullanıcı artışına paralel olarak görme engellilerin bilgisayar kullanımı da arttı. Bazı görme

engelliler internet üzerinden dünyada yaygın olarak kullanılan ekran okuyucuların deneme sürümlerini bilgisayarlarına indirerek kullanmaya başladı.

Fakat, bu dönemlerdeki süreç oldukça sancılıydı. var olan ekran okuyucuların hem menüleri hem de bu ekran okuyuculara ses veren sentezleyicilerin türkçesi yoktu. Bu nedenle görme engelliler Türkçeyi İngilizce şiveli Türkçe bilmeyen bir konuşmacıdan dinlemek durumunda kalıyorlardı. Körler Türkçe bir sentezleyici yapılması için kampanyalar başlatıyor, dilekçeler kaleme alıyorlardı. Bütün bu zorluklara karşın 2000'li yılların başı bireysel olarak kişilerin bilgisayar kullanmaya başladıkları ve görme engelliler arasında bilgisayar kullanımının hızla yaygınlaştığı yıllar olmuştur. Bunun en temel sebebi bizi görme engellilerin neden bilgisayar kullanmalarının önemli olduğunu anlatacak dört temel nedenden ilkinde götürüyor.

Bilgisayar ve Eşitlik:

Özel eğitim çalışmaları ve engellilerin amaçladıkları en temel hususlardan birisi, toplumla entegre olma ve izolasyondan kaçınma olmuştur. Son dönemlerde kaynaştırma eğitiminin önemi daha da vurgulanır olmuştur. Görme engelliler için bilgisayar bu kaynaştırmaya giden yolda çok

önemli bir adımdır. çünkü ilk kez bilgisayar sayesinde gören ve görmeyen biri, aynı yazı dilini kullanarak bir aracıya ihtiyaç kalmaksızın iletişim kurma şansına sahip oldular. Görme engellilerin Braille alfabesini kullanarak okuyup yazdıklarından ve bunun öneminden söz etmiştim. Eğitimde ve her alanda bu alfabe halen olmazsa olmaz durumundadır ve öyle olması gerekir. Ancak bu alfabe görmeyenlerin kendi aralarında yazışabilmelerine imkan veriyordu. Bir gören bu alfabeyi bilmiyor, bir görmeyen de mürekkep baskılı yazıları okuyamadığından bu tür materyalleri birine okutmak durumunda kalıyordu. Bir arkadaşınızdan mektup alsanız dahi bunu birine okutmanız gerekiyordu.

İşte bilgisayar ve internet, ilk olarak gören görmeyen herkesin aynı platformda buluşmasını sağlamıştır. Gören bir arkadaşım ile ilk kez e-posta ile yazışmanın verdiği heyecan ve mutluluğumu halen unutmuyorum. Herkesle aynı dili konuşma heyecanı, ilk dönemlerde, türkçe bir sentezleyici olmamasına karşın bir çok görmeyenin binbir zorluğu göze alarak bilgisayarlara hücum etmesini sağlamıştır. Görmeyenler arasında ilk e-posta grubu 1999'da kurulmuş, türk bilişim derneği çatısı altındadır görme engelli çalışma gurubu bu dönemlerde ortaya çıkmıştır. O yılların en yaygın sloganı “Beyaz bastondan Beyaz Klavyeye” idi. Çünkü tıpkı beyaz

baston gibi, bilgisayar klavyesi de bir görmeyeni özgür kılan bir araç gibi görülüyordu. Beyaz bastonlu beyaz klavyeliler, bir kaç yıl içersinde türkçe sentezleyicilerin ortaya çıkışında katalizör rolü üstlenecektir. İlk bilgisayar kullanıcısı görme engellilerin ICQ, MIRC gibi chat programlarına yönelmeleri, bir kişinin bir çok e-posta adresi alması gibi çeşitli özelliklerin gözlemlenmesindeki en önemli sebeplerden birini herkesle eşit olma ve aynı dili konuşma çabası olarak görebiliriz.

O yıllarda, Boğaziçi Üniversitesi öğrencisiydim. Bilgisayarda ilk yaptığım ödevimi hatırlıyorum. Bugün düşündüğümde, ödevi önce hazırlayıp birine yazdırsaydım, sanırım çok daha az vakit kaybedecektim. Bilgisayarı daha yeni yeni öğreniyor, bilgisayar kullanabildiğimi sanıyordum. Yurt odasında bir arkadaşımın bilgisayarına 20 ayrı disket kullanarak bir ekran okuyucu yüklemiştik. Bilgisayarı açtığımda, 6 kere aşağı oka basıp enter tuşuna bastıktan sonra 20 kez aşağı oka bastığımda Microsoft Word programına ulaşıyordum. Kullandığım ekran okuyucu program deneme sürümü olduğu için her kırk dakikada bir bilgisayarı yeniden başlatmam gerekiyordu. Bir dosya sonuna doğrudan nasıl geleceğimi de bilmediğim için, her bilgisayarı başlattığımda ödev dosyamı açıyor ve page down tuşuna basarak en son

yazdığım noktayı bulmaya çalışıyordum. bu şekilde uğraşarak 3 gece harcadım ve ilk ödevimi bitirmeyi başardım. Ödevim bittiğinde hissettiğim tek şey bu zorluklar değil, kimsenin yardımını olmaksızın bilgisayarda bir işi bitirebilmenin verdiği müthiş hazdı.

Özgürlük ve Bilgiye Erişim:

2001 yılı sonrasında, ilk Türkçe ses sentezleyicileri ortaya çıkıyordu. Bu ses sentezleyicileri var olan ekran okuyucuları artık Türkçe konuşturmaya başlamışlardı. Böylelikle beyaz bastonlu beyaz klavyelilerin sayısı hızla artmaya başladı. Artık bilgisayar kullananlar bunu bir eylence ve zevk aracı dışında işlevsel olarak da kullanmaya başladılar. Bir görmeyenin bilgiye erişiminde yaşadığı en büyük engel mürekkep baskılı eserlere erişim engelidir. İşte bilgisayarlar bu engelin ortadan kalkmasında çok çok önemli bir rol üstlenmişlerdir. türkçe sentezleyicilerin çıkışı, bilgisayar ortamında olan materyallere erişim ve bunları okuma imkanını verdi görme engellilere. Ayrıca bu dönemlerde Scanner (tarayıcı) adı verilen donanımlar yardımıyla artık görme engelliler, kendi kitaplarını tarayıp bilgisayar ortamına aktarabilme ve herkesle aynı anda, eşit biçimde bu materyalleri okuyabilme şansına eriştiler. Halen yaygın

biçimde yaşanan bu süreç, gerçek anlamıyla bir devrim niteliği taşımaktadır.

Üniversitedeki yüksek lisansına tam da bu gelişmelerin ortasında başladım. Tarayıcımla ilk taradığım kitabı okumak, tıpkı bir masalı yaşamaktı benim için. Haftada en az yüz elli sayfa okuma yapmamız gerekiyordu. Her hafta materyallerimi tarayıcımla tarayarak bilgisayar ortamına aktarıyor ve oradan okuyordum. Böyle bir şansım olmasaydı, o yoğunluktaki mağzemeyi kime okutarak yüksek lisansımı tamamlardım, gerçekten bilemiyorum.

Görmeyenlerin bilgiye erişimini hızlandıran ikinci husus, herkeste olduğu gibi internetti. İnternet tüm insanlık için bir bilgiye erişim anlamı taşıyabilir. Ancak bir görmeyen için, internet, ilk kez kimsenin süzgecinden geçmeden istediği gazeteyi tek başına okuyabilmek demektir. Bir görmeyen için internet, hiç kimsenin yardımı olmadan istediği bilgiyi arayabilmek demektir. Bir görmeyen için internet ilk kez kendi üniversite kaydını online olarak yapabilmek, ilk kez kendi banka hesabını aktif biçimde yönetebilmek demektir. Önceki yıllarda, bir arkadaşını ya da ailesinden birini bulmak ve onunla birlikte bir gazeteyi okumak, bir gönüllü bulup onunla ansiklopedi karıştırmak, eğer elde Braille hali yoksa, birisi yardımıyla sözlük kullanmak zorundaydı bir görmeyen.

Maalesef halen olduğu gibi Braille materyaller de son derece yetersizdi. Lise ve sonrasında hiçbir ders kitabı bulunamıyordu. Bilgisayar, görmeyenlerin tüm bu bilgilere zgr ve eŐitçe erişimine imkan sunan bir araç oldu ve olmaya devam ediyor. GETEM, Kitap Sevenler gibi krler için internet kütüphaneleri bilgiye erişim sürecinin bir sonucudur.

İstihdam:

Günümüzde artık birçok Őirket iŐlerini bilgisayarlar ve Őirketlere zel yazılan bilgisayar programlarıyla yürütmeye başladılar. Görmeyenlerin bilgisayar kullanmasındaki yaygınlaŐma, Teorik olarak bilgisayar ortamında yapılan tüm iŐlerin bir görme engelli tarafından da yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Maalesef iş verenler ve toplumdaki önyargılar bu teorinin pratiğe geçmesine mani olmaktadır. Ancak yine de çeşitli gelişmeler son dönemlerde hız kazandı. 2007 yılında Türk Hava Yolları ağrı Merkezi'ne giren görme engelliler, ilk kez bilgisayar ortamında çalıŐarak ağrı almaya başladı ve bu alanda bir ilki gerçekleŐtirdi. Türk Hava Yolları'nı Atlas Jet ağrı Merkezi ve HSBC izledi. ardından Turkcell de bir kaç görme engelliye bilgisayar ortamında çalıŐacakları bir ağrı merkezinde istihdam etti. Şu an için bütün bunlar çok az sayıda grmeyeni sembolik anlamda istihdam etmiŐ kurumlar olarak

görünebilir. Ancak bir görmeyenin bilgisayar kullanabilmesinin ona ne gibi kapıları açacağını açığa çıkarması bakımından doğru örnekler ve kanıtlar olarak düşünölmelidir. Önyargıların yok edilmesi, bu yazıda anlatması mümkün olmayan bir sorunsaldır.

Ufkun Ötesine Geçmek:

Bilgisayar kullanımı salt bilgiye erişim anlamında değil, kişilere yeni ufuklar yaratma ve statikoyu sorgulama anlamında da yeni bir perspektif kazandırmıştır. Örneğın bilgisayar kullanımı, neden cep telefonlarına da “engelsiz erişemiyoruz” sorusunu akla getirmiş, nitekim çok geçmeden cep telefonları da kurulan ekran okuyucular yardımıyla erişilebilir hale gelmiştir. Bilişim, salt bilgisayar değil, cep telefonları, bir yerden başka bir yere gidişini kolaylaştıran gps teknolojisi ve yazılımlarını da daha çok akla getirir olmuştur.

Bütün bunların ötesinde, bilgisayardaki erişim imkanı, insanlara yaşadıkları bir çok sorunun aslında kaderleri olmadığı, ve uygun tedbirler alındığında körlüğün bir engel olmaktan çıkabileceğini inancını kuvvetlendirmiştir. Engelsiz Erişim Grubu, salt interneti ve web sayfasını kendine ofis seçerek çalışan ve kaderine razı olmayanların hayatla kavgası için kurulan ilk yeni kuşak hareketlerden biri olmuştur.

Yeni kuşak görme engelliler, artık istediği kitabı okuyabilme, istediği bilgiye erişim gibi noktaların çoktan ötesine geçmiş, gerek yaşadıkları çevrede, gerek okul ve üniversitelerinde, neden her şeyin erişilebilir ve evrensel tasarıma uygun olmadığını sorgulamaya başlamışlardır. Buna en yakın örnek Mart 2010'da bir bildiri yayınlayan engelli öğrenci platformunda görülebilir. Bu platform, bir- e-posta grubuyla birbirlerini tanımış üniversite öğrencilerinden oluştu. Öğrenciler, bir online internet odasında buluşarak taleplerini ve üniversitelerden beklentilerini birleştirdi. Böylece ortaya son dönemlerde görebileceğimiz en kapsamlı öğrenci bildirilerinden birisi çıktı.

Elbet tüm bu yaşananlarda tek neden bilgisayar kullanımı değildir. Ancak bilgisayar kullanımının getirdiği "ben yapabilirim" duygusu, kitleler arasındaki bilgi alışverişinin artışı, artık görmeyenlerin de kendi haklarını tanımaları ve daha çok sahip çıkmalarında önemli nedenlerden biridir. Bundan sonraki süreçte, gerek web sayfalarının, gerek tüm bilişim teknolojilerinin evrensel tasarım ve erişilebilirlik kriterlerine uygun hazırlanması yönünde, tüm hareketlere, platformlara, ve Sibil Toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir.

KAYNAKLAR

1. Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği. (2006). Resmi Gazete, 20.06.2006. sayı, 26204.
2. Şahin, H. (2004). Engelilik kimin sorunu? Bireyin mi, toplumun mu?
3. Öz-Veri, I(1), 40-50
4. Subaşıoğlu, f. (2008) *Bilgi Dünyası*, 9(2):399-430
5. Karakoç, T (2010), Üniversitelerde Görme Engelli Öğrencilerin Sorunları Ve Bu Konuda Akademisyenlere Düşen Görevler, Kocaeli Üniversitesi “Eğitimcilerin Eğitimi Konferansı”, Kocaeli
6. Babür, N (2010), Üniversitelerde Disleksi Problemi Yaşayan Öğrencilere Verilecek Destekler, Kocaeli Üniversitesi “Eğitimcilerin Eğitimi Konferansı”, Kocaeli
7. Parlak, S., (2010), İşitme Engelli Bireylerin Eğitiminde Eğitimcilerin Bilmesi Gerekenler, Kocaeli Üniversitesi “Eğitimcilerin Eğitimi Konferansı”, Kocaeli
8. Çekmece, Ç. (2010), Bedensel Engellilerde Erişilebilirlik, Kocaeli Üniversitesi “Eğitimcilerin Eğitimi Konferansı”, Kocaeli

9. Yılmaz, E. (2010) Görme Engellinin Bilgisayar Kullanmasını Gerektiren 4 Temel Neden: Eşitlik, Bilgiye Erişim, İstihdam, Ufkun Ötesine Geçmek, Kocaeli Üniversitesi “Eğitimcilerin Eğitimi Konferansı”, Kocaeli